

*MAASTRICHT's
TWEETHERIGHEID*

Wadat ergens tussen 717 en 722 de bisschopszetel door bisschop Hubertus van Maastricht naar Luik verplaatst werd, was het te verwachten dat Maastricht in de regio minder belangrijk zou worden. Het bisdom bleef echter uitgebreide bezittingen in Maastricht behouden met de in die tijd gebruikelijke invloed op de bewoners. Die bezittingen werden ook nog flink uitgebreid toen de bisschop leningen verstreekte aan kruisvaarder Godfried van Bouillon, de hertog van Neder-Lotharingen en zetelend in Maastricht. Bij diens overlijden in 1099 in Jeruzalem verviel het onderpand aan de bisschop, met diverse bezittingen in Maastricht. De bisschop had het van ouds voor het zeggen in Maastricht,

ook al viel de stad onder het bestuur van de Duitse koningen/keizers (Heilige Roomse Rijk). Daar kwam verandering in toen in 1204 de stad in leen gegeven werd aan de hertog van Brabant. De koning gunde naast de leenman de bisschop van Luik zijn zeggenschap over de bewoners van zijn bezittingen. Dat luidde het dubbele gezag in de stad in. Deze medezeggenschap van de bisschop werd door meerdere keizers – zoals Otto III in 985 en

Boven: Bij een middeleeuwse bisschop denkt u vast aan andere personen dan de houwdegens die het vaak waren. De vernielingen in Maastricht, waar het hieronder over gaat komen voor rekening van Hendrik III van Gelre. Die maakte het zo bont dat hij door het Concilie van Lyon in 1274 afgezet werd. Het heerschap op de afbeelding boven is Jan van Beieren, die in 1389 bisschop werd. Ook hij was meer ridder dan bisschop, werd gedwongen af te treden en trad toen tot zijn dood aan het hoofd van een roversbende op.

Links: De wapens van de twee Heren van Maastricht. Links de bisschop van Luik en rechts de hertog van Brabant.

Hendrik III in 1006 – bevestigd. Zwak beleid door opvolgingsperikelen en soms dubbele keizers maakten dat de bisschop redelijk ongestoord zijn gang kon gaan in Maastricht. Begin 12^e eeuw werd de Investituurstrijd beslecht en mocht de koning zich niet meer bemoeien met de benoeming van bisschoppen. De bisschop van Luik bleef weliswaar leenman van de Duitse

Boven: In de tekst staat zo eenvoudig dat de bisschop van Luik twee maal de Maastrichtse brug liet vernielen en dat zijn leenheer hem dwong die te repareren. Die reparatie werd echter halfbakken uitgevoerd, wat in 1275 leidde tot het instorten van de brug, terwijl er een processie over ging. Dat kostte vele tientallen, zo niet meer dan honderd doden.

Rechts: De verdragstekst werd later in druk uitgebracht. Dit is de Dietsche tekst, die het de bevolking mogelijk moest maken die ook te lezen.

koning voor het wereldlijke deel die bij de functie hoorde, maar het was ‘t einde van de protectie van de Luikse bisschop. Hij geraakte in Maastricht in competitie met de hertog van Brabant en in geval van conflict koos de koning meestal partij voor de financieel interessantste van beide leenmannen, de hertog. De status van mederegent, alhoewel regelmatig bevestigd door oorkonden, werd regelmatig door de hertog geweld aangedaan. Toen de bisschop, door zijn tanende macht in Maastricht, zijn frustratie uitte in het tot twee maal toe vernielen van de Maasbrug werd hij door de koning op de vingers getikt en, behalve gedwongen de brug te laten repareren, ook in te stemmen met een regeling van de invloed van beide heersers over Maastrichts grondgebied. Die definitieve regeling kwam er in 1283 met de “Alde Caerte”. Dat is de start van een formele regeling van de tweeherigheid. De onenigheid zou nu tot het verleden moeten behoren. Zie voor de tekst van de overeenkomst pagina’s ??-??.

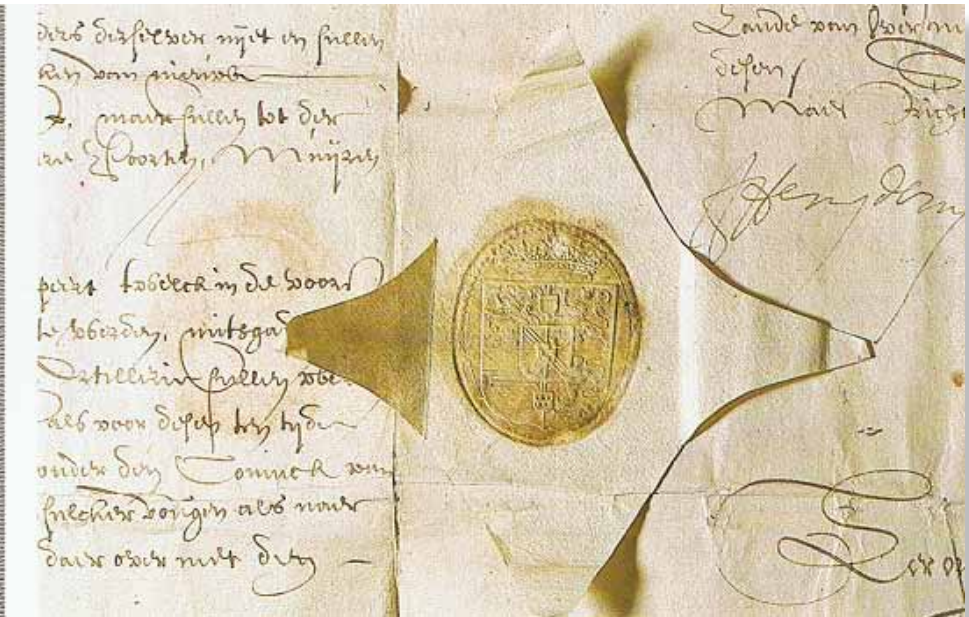

De praktijk van de tweeherigheid

De Alde Caerte van 1283 en de Gouden Bulle van 1349 regelden een gezamenlijk bestuur van de stad Maastricht. Elke inwoner werd of bij Luik of bij Brabant gerekend, waarbij geboorte en de indeling van de moeder uitmaakten onder welke Heer men terecht kwam. Wisselen was nagenoeg onmogelijk! Nieuwkomers en bezoekers van de stad vielen onder Brabant, tenzij ze bewijsbaar uit een kerkdorp stamden dat onder het bisdom Luik viel. Sterke Duitse keizers, niet in de laatste plaats Karel V, probeerden voortdurend te sleutelen aan de machtsposities en de invloed van Brabant werd met elke inmenging groter. Eerst ging Brabant onder de Bourgondische hertogen vallen en zeker nadat Karel V als rooms keizer ook het Bourgondische rijk erfde was de tweeherigheid - volgens mij - staatsrechtelijk gezien een wassen neus. Daar staat de juridische praktijk lijnrecht tegenover. Halverwege de 17^e eeuw was de stad verdeeld in $\frac{3}{4}$ Brabantse en $\frac{1}{4}$ Luikse burgers. Er waren twee burgemeesters, twee schepenbanken, twee hoogschouten (die elk een der beide soevereinen vertegenwoordigen), twee pensionarissen, twee secretarissen, enzovoort. De stad sprak zelf recht in lagere rechtszaken, het hooggerecht stond onder voorzitterschap van de hoogschouten. Luik sprak op woensdag recht, Brabant op vrijdag. Het nieuwe stadhuis van Pieter Post (1659-64) werd bijvoorbeeld in pure symmetrie opgetrokken met een Brabants en Luiks deel van gelijke omvang. Het kreeg een dubbele trap, die moest voorkomen dat de hoogwaardigheidsbekleders van Luik en Brabant elkaar voorrang moesten verlenen. U mag dat als een leuke anekdote zien, maar symbolisch was het wel. Voor zover het bestuur

door beide Heren gemeenschappelijk gevoerd werd gebeurde dat door de 'indivieze raad', het dagelijks bestuur van de stad. De Heren werd verslag uitgebracht over het reilen en zeilen in Maastricht door twee 'commissarissen-deciseurs'.

In geloofszaken bestond dezelfde tweedeling, maar daar was van overleg en gezamenlijk bestuur geen sprake. Getalmatig was er wel een groot verschil. In de loop der tijd nam het aantal gelovigen, die tot het kapittel van Onze Lieve Vrouwe behoorden, af tot een kwart van het totaal.

Beide gemeenschappen kerkten in verschillende kerken. De Onze Lieve Vrouwe (in haar huidige vorm) werd gebouwd door de bisschop van Luik en bleef Luiks. Het kapittel van Sint Servaas had altijd onder protectie en gezag van de keizer en zijn leenman, de hertog van Brabant gestaan en bleef Brabants.

Boven: Frederik Hendrik (li.) en het capitulatieverdrag dat hij uitonderhandelde met het stadsbestuur van Maastricht. Dat zou voor de stad een heel profijtelijke overeenkomst blijken. Venlo kwam er even later heel wat minder goed van af.

Vorige: De hal van het Maastrichtse stadhuis op de Markt.

In 1632, na de verovering van Maastricht, namen de Staten-Generaal der Verenigde Provinciën de rol van de hertog over. Dat het kapittel een wat moeizame verhouding met de nieuwe (protestantse) landsheer zou hebben lag voor de hand. Problemen werden voorkomen door een goed doortimmerd capitulatieverdrag, waarin de Staten-Generaal de tweeherigheid van Maastricht erkenden en beloofden na te leven. Daar hebben ze nog wel eens spijt van gehad, maar Maastricht voer er wel bij. Door alle punten van het verdrag bespreekbaar te houden werden grote problemen met de bevolking voorkomen. Die kwamen er wèl met de minderbroeders en jezuïeten, toen die zich niet wensten neer te leggen bij het verdrag en weigerden een eed van trouw aan de nieuwe machthebbers af te leggen. Dat leidde tot hun verbanning uit de stad, bespoedigd door het

In de Grote Staat stond tot 1650 het stadhuis, de voorloper van het gebouw dat nu op de Markt staat. In de gevel van dat voormalige stadhuis was een gevelsteen ingemetseld, die na de sloop opnieuw aangebracht werd en vandaag nog steeds zichtbaar is.

Deze steen, of liever wat voorgesteld wordt, heeft de gemoeieren flink bezig gehouden. Er komen namelijk wat attributen op voor die met de Maastrichtse tweeherigheid te maken hebben. Te zien zijn o.a. de hertogskroon, de kwasten van een bisschopshoed en twee scepters. Maar de naam van het gebouw geeft aanleiding die scepters anders te interpreteren; heette het gebouw nu "In 's Lands Croon" of zoals op de steen staat "In de Lanscroon". Dat laatste heeft dan weer beschouwers verleid tot de overtuiging dat niet scepters afgebeeld zijn maar lansen. Daarna is weer een discussie ontstaan over wat lansen met het stadsbestuur te maken hebben, en ook daar heeft iemand weer een punt aan gebreid.

Zelfs Dr. Pierre Ubachs, toch Maastricht-kenner bij uitstek, gaat daarin mee en ziet in de bisschopskwasten "bloemguirlandes" en verwerpt ook de naam 's Lands Croon. Hij negeert dan de overeenkomst van zijn bloemguirlandes met het wapen van de Bisschop van Luik, zoals dat op de plattegrond door Bellomonte en later ook die van Blaeu voorkomt (zie boven).

‘verraad’ van 1639. Na 1632 heeft de Staten-Generaal de geestelijke en politieke invloed van de bisschop (sinds 1506 heet hij Prins-bisschop) steeds gerespecteerd.

De indruk bestaat dat de stad zelf er alle belang bij had dat de situatie zo bleef bestaan; met instandhouding van de tweeherigheid werd voorkomen dat een der partijen al te energiek de stad zou proberen in te lijven. Zelfs toen de Habsburgse keizers geen enkele belemmering meer zagen Maastricht bij Brabant in te lijven heeft de stad zich met succes daartegen verzet..., met behulp van de paus, veel rechtszaken en soebatten aan het keizerlijk hof. De tweeherigheid maakte dat Maastricht min of meer ongestoord als stadstaat kon functioneren. Door een

Boven: De stedemaagd zit er warmpjes bij, het grondgebied omheind en links en rechts geflankeerd door de beschermheren Luik en Brabant. Rechts: De ondertekening der Alde Caerte, reliëf uit de eerste Wilhelminabrug.

gelofte geen partij te kiezen voor een der heren had de stad ook gegronde reden zich buiten welk conflict dan ook te houden, wat gunstig was voor het economisch klimaat voor de stad.

De Fransen veegden deze toestand in 1794 eenvoudigweg van tafel. Na de Franse overheersing ontstond het Koninkrijk der Nederlanden en Maastricht bleef daar, ook na de afscheiding van België, deel van uitmaken. Meer door het militaire belang als vestingstad dan doordat de bevolking dat wenste.

Zo af en toe kwam de Maastrichtse tweeherigheid nog op de proppen. Dat was tijdens het bestaan van het Hertogdom Limburg (??-??) toen dat verplicht lid moest worden van de Duitse Bond (zij het in personele unie met het Koninkrijk der Nederlanden). Maastricht was daar van uitgesloten wegens..., jawel, de tweeherigheid.

DIE ALDE CAERTE DER STADT MAESTRICHT DES JAARS MCCLXXXIII

WY HENRICK VAN LOVEN, HEEREN VAN HERSTAL, ende Wouter Berthout, heere van Mechelen, ridders; Peter, proost der kercke van Bethune, ende Willem van Rotselaer, canoninck van Sinte Lambrechts kercke van Ludick, doen te weten aen eenen yderen, dat alsoo menigerhande twyffel ende twist was, ende over veele tijds hadde geweest, tusschen de edele ende machtige luydens, Johan byder graciën Godts bisschop van Ludick, ende sijne voorsaeten, bisschoppen van Ludick, ter eenre zyde; ende Johan wetter selver graciën Godts hertogh van Lothryck ende van Brabant, ende sijne voorsaeten, ter andere zyde, over verscheyde gerechticheyden, justiciën, heerschappyen, ge-wonten ende handelingen, die een yegelijck van haer seyde te hebben ende te moeten hebben binnen de stadt van Tricht ende dat die stadt van Tricht aenbehoort. Ten lesten, met raedt van voor-sichtige luydens ende om 't goed van peys ende vrede, den bisschop voorgenoemt, voor hem ende sijne naecomelingen, ende voor de gesejde kercke van Luyck; ende den hertogh voorgenoemt, voor hem ende sijne erven ende naecomelingen, hebben by gemeyn accoordt gecosen ende gestelt Ons vier voorgenoemt, voor haer ende in haere plaetschen, om te ondersoecken, te verclaren, te verordoneren ende vereffenen allen den twijffel ende twist voorgeseyt. Ende hebben die voorgenoemde parthyen getrouwelijck gelooft ende versekert, dat sy vastelijck sullen houden, sonder oyt daer tegen te gaen, allen het gene dat Wy vier by onderlingen verdragh sullen seggen, verclaeren, ordonneren ende ac-

corderen op alle den twyffel ende twist voorgeseyt. Ende Wy, ten versoecke ende bevel van onse lieve voornoemde heeren, hebben dit werck aengenomen, ende gelooft getrouwelijck, op de trouwe van ons eygen lijf, daer inne getrouwelijck voorts te gaen, soo wel voor d'eeene als d'andere parthye. Ende hier over hebben wy geweest te Tricht alle vier te samen, ende hebben gehoort ende neerstelijck verstaen de redenen voor d'eeene parthye ende d'andere, nopende den strydt ende twyffel voorgeseyt, ende de waerheyt ondersocht naer ons vermogen, ter goeder trouwen. Ende hebben verclaert, geordonneert ende vereffent de voorsejde twyffelen ende contention, finder manieren gelijk hier naer beschreven.

I

EERST ENDE VOORAL - TOT PEYS, OIRBAER, eendrachticheyt ende eeuwige baet des bisschops de des hertoghs voorgeseyt, ende van alle haere naecomelingen, ende van alle de gene die zijn ende sullen wesen, ten allen tyde, voor het toecomende, geseten ende wonende, onder yder een van haer, binnen de voornoemde stadt van Tricht - is geor-donneert ende geaccordeert, dat, noch om oorlogh noch om vyantschappe die rijst, oft in 't toeco-mende mochte comen te rijzen, tusschen het bis-dom van Luyck ende het hertoghdome van Brabant, die van Tricht haer niet en moeten onderwinden, noch de eene noch die andere parthye, die helpen oft beswaeren, maer moeten haer houden in vrede; noch die heeren en mogen haer niet heyschen noch beschadigen om deser oorsaecke wille.

II

ITEM, IS GEORDONNEERT ENDE GEËFFENT, dat - oft met den onderlingen wille des bisschops ende des hertoghs, ende om de gemeyne baet der stadt van Tricht, men eene gemeyne accyse tot Tricht maecken op de coopmanschappen ende waeren (dese accyse ismen schuldigh te lichten ende te leveren, alsoo wel door des bisschops luyden als des hertoghs luyden, ende te rekenen, alsoo gemeenlijk met de eene als met de andere) - noch den bisschop sonderlinge, noch den hertogh sonderlinge en vermogen accyse oft firmiteyt te maecken, den een sonder den anderen in geender manieren, het en zy metten gemeynen wille van hun beyde te gader.

III

ITEM, IS GEORDONNEERT ENDE GEËFFENT, dat - soo een des bisschops man beriepe te campe eenen des hertoghs man - den schouteth ende schepenen des bisschops souden den camp hueden, ende des hertoghs schepenen moeten sitten by des bisschops schepenen, om recht te doen over des hertoghs man die beroepen soude zyn, oft soo gevele dat hy verwonnen wierdt. Ende in sulcker manieren zijn schuldigh den schouteth ende die schepenen des hertoghs den camp te hueden, ende den schouteth ende schepenen des bisschops by haer te sitten, als des hertogen man beroepen sal eenen des bisschops man, om recht te doen over des bisschops man, oft quamp dat hy verwonnen wierdt.

IV

ITEM, IS GEORDONNEERT ENDE GEËFFENT, dat den

bisschop heeft over syne luyden tot Tricht alle justicie, hoo-ge ende leege; ende den hertogh oock over syne luyden, den eenen soo verre als den anderen.

V

ITEM, IS GEORDONNEERT ENDE GEËFFENT, dat de poorten ende de sleutels van de poorten, de muiren, de vestingen, die putten, die hoefstallen ende die gemeyne wegen der stadt van Tricht moeten oock zyn alsoo verre aen des bisschops luyden als aen des hertoghs luyden, ende aen des hertogen luyden als des bisschops luyden; noch en kan in dese dingen den eenen meer voordeel heyschen als den anderen.

VI

ENDE SOO DAER GEMEYNTE IS, DIE IS GEMEYN aen de luyden des bisschops ende des hertoghs luyden om haer gerief te hebben, soo wel voor den armen als voor den rycken. Ende is schuldigh te ontfangen den bisschop alle de forfaiten ende boeten, die syne luyden sullen verbeuren in de voorseyde plaetschen; ende den hertogh oock van sync luyden.

VII

ITEM, IS GEORDONNEERT ENDE GEËFFENT, dat de munte der stadt Tricht zy gemeen, soo wel aen den bisschop als aen den hertogh, ende alle baeten, die daer van komen sullen, sullen oock deylbaer zyn, soo wel voor den eenen van haer als voor den anderen; ende den eenen en magh geene munte maecten sonderlinge, maer beyde te saemen ende by gemeynen accoord mogen sy munte maecken, ende niet anders. Ende die

munte moet geslaegen worden in 't selve muntyser ende al van één gewichte ende ééne weerdigheyt; ende most het muntyser gehaelt worden tot Luyck.

VIII

ITEM, IS GEORDONNEERT ENDE GEËFFENT, dat de schepenen des bisschops ende de schepenen des hertoghs schuldigh zyn te dingen op ééne bancke ende op eene ende de selve plaet- sche; in sulcker maniere dat de schepenen des bis- schops sullen dingen des Woensdaghs ende de schepenen des hertoghs des Vrydaghs. Ende als die twee schepenstoelen sullen te gaeder te doen hebben, soo moeten sy aldaer by een komen, om van hunne gemeyne saecken te tracteren.

IX

ITEM, IS GEORDONNEERT ENDE GEËFFENT, dat - soo eenigen vremden vonge oft arresteerden, dede vangen oft arresteren eenige van des bisschops luyden oft hunne goederen buyten de stadt van Tricht; ende dat de geene, wiens lijf ende goet soo gevangen ende gearresteert was, binnen de stadt van Tricht vonde den genen ofte de gene, die dese schaede ende ongelijck hem hadde gedaen, oft haere goederen - hy maghse arresteren ende aenhouden, soo lange tot dat het syne hem is wedergegeven ende hy is gebetert; ende daer toe zyn schuldigh des hertogens luyden te helpen des bisschops luyden (ist saecke dat sy daer toe worden versocht). Ende op de selve maniere vermogen des hertogen luyden, te bekommeren die buytelingen, die haer of haer goet hebben aengehouden, ende haer gevangen te houden, soo lange tot dat het gene haer toekomt,

is wedergekeert ende sy zyn gebetert; ende daer toe zyn schuldigh des bisschops luyden haer te helpen - des zynde versocht.

X

ITEM, IS GEORDONNEERT ENDE GEËFFENT, dat, van hangen oft van radtbraecken, van sieden oft van branden, den dief oft den misdaedi- gen doet den bisschop syn gerichte doen, ter plaet- se daer men 't gedaen heeft tot nu toe; ende den hertogh oock het syn, ter plaetse daermen 't ge- daen heeft tot nosh toe; maer van oore oft van voet, van vuyst oft ander lit- maet of te slaen, magh een yder van haer syn gerichte doen op den gemeynen stock, ende magh des bisschops justitie den mis- dadigen door de straeten van Tricht sleypen, totter plaetschen toe daermen hem sal rechten, oft saecke waer dat daer sleypen toe van noode was; ende des hertoghs justitie oock alsoo, oft daer sleypen toe van noode was.

XI

ITEM, IS GEORDONNEERT ENDE GEËFFENT, ende het heeft over langen tydt soo geweest, dat - oft man of wijf van de gene die toebehooren den bisschop oft toebehooren sullen ende die te Tricht onder hem hebben geseten, hoe langen tydt dat het geleden zy, willen seggen ende sweeren op Godt ende haere ziele, dat sy den bisschop niet toe en gehooren - men en moet hun daerom niet ge- looven soo sy 't niet en bethoonen ende proberen met den oorspronck van haere geboorte; maer soo sy 't kunnen proberen ende metter daet proberen by den oorspronck van haere geboorte, dat is te weten by twee ofte dry van hunne broeders oft van hunne naeste vrienden, swee-

rende met hun ten heyligen, daer mede mogen sy verlaeten de juris- dictie van den bisschop ende hun begeben totten hertogh, sonder eenige boete ten opsien van dien te betaelen aen den bisschop; maer den genen oft gene, die sulcx doet, en vermagh sulcx niet meer te doen, als die ééne reyse; ende al in sulcker manieren is het ende moet zijn met den genen oft gene, die toebehooren oft toebehooren sullen den hertogh, ende die te Tricht onder hem sullen geseten zijn geweest, ist saecke dat sy willen oft kunnen bethoonen by den oorspronck van haere geboorte inder voegen als voorseyt, dat sy toebehooren den bisschop ende moeten alsdan verblijven aen den bisschop, sonder eenige boete te betaelen om dieswille aen den hertogh; maer den man oft wijf, die sulcx doet, en vermagh het niet meer te doen, als voor die één reyse, soo geseyt is.

XII

ITEM, HET IS VERCLAERT ENDE GEORDON-neert, dat alle de mannen ende vrouwen, die toebehooren ende toebehooren sullen aen de kercke van Onse Lieve Vrouwe ende Sinte Lambrecht; oft totter Lieve Vrouwe te Tricht; oft van Onse Lieve Vrouwe te Tongeren; oft van Onse Lieve Vrouwe te Huy; oft van Sinte Oda te Amaing, gehooren ende moeten gehooren, binnen de stadt Tricht, totter jurisdictie van den bisschop.

XIII

ITEM, OFTEENIGEN VREMDEN QUAMP TE Tricht woonen ende wilde daer borger worden, men moet hem ondersoecken ende vragen op de trouwe, die hy schuldigh is aen Godt ende sijne ziele, tot wat kercke oft stoel dat hy gehoort; ende seydt

hy dan, dat hy gehoort tot eenige der voornoemde kercken, soo moet hy blijven onder de jurisdictie des bisschops; ende seydt hy op sijnen eedt, dat hy elders gehoort als tot de voorseyde kercken, hy moet blijven onder de jurisdictie des hertoghs ende hem toebehooren.

XIV

ITEM, SOO EENEN VREMDEN TE TRICHT komt ende wordt om sijn misdaet gearresteert, men moet hem vragen op de trouwe, die hy aen Godt ende sijne ziele schuldigh is, tot wat jurisdictie dat hy gehoort; ende soo hy seydt op sijnen eedt, dat hy is vande jurisdictie des bisschops, dat is te moeten dat hy is vanden stoel van eenige der voorseyde kercken - den schouteth ende schepenen des bisschops moeten over hem recht doen ende oordeelen; ende in alsulcker manieren moeten doen den schouteth ende schepenen des hertoghs, soo hy seydt op de trouwe, die hy schuldigh is aen Godt ende sijne ziele, dat hy niet toe-en-hoort aen eenige der voorsz kercken.

XV

ITEM, INDER STADT TRICHT ZIJN SCHULDIGH te zijn twee geswooren sarjanten, diemen heet vorsteren, waer van den eenen is des bisschops, ende den anderen des hertoghs; ende jeder een van haer beyde vermagh binnen de stadt van Tricht te arresteren, om recht ende justitie te doen, soo wel de gene die toebehooren den bisschop als de gene die toebehooren den hertogh; in sulcker voegen dat, als bethoont ende verclaert sal zijn, dat den bekommerde is van de jurisdictie des bisschops, den schouteth ende de schepenen des bisschops

moeten daer van kennisse nemen ende oordeelen; ende ist saecke dat hy is vande jurisdictie des hertoghs, den schouteth ende de schepenen des hertoghs moeten daer af kennisse nemen ende oordeelen.

XVI

ITEM, DE HUYSEN VAN DE GEMEYNTE DER stad Tricht, ende den stock, daermen de quaedt-doenders aenset, ende de gevangenissen toebe-hooren, soo wel aen des bisschops als aen des hertoghs luyden.

XVII

ITEM, DIE CORENMAETE ENDE DIE MAETE van den wyn, het elle, daer men de laeckens mede plecht te meten, ende de roede, daermen het landt mede metet, moeten geleght ende bewaert worden in de kercke van Sinte Marie tot Tricht.

XVIII

ITEM, ELLICK MENSCHEN, DIE WOONT OFT woonen sal binnen Tricht, vermagh te hebben syne maete van koren ende van andere saecken, by soo verre sy geteyckent zyn met het teycken der stad Tricht.

XIX

ITEM, DAT WATER VAN DER MAESE, AEN DIE zyde opwaerts tot in het midden van de brugge, is al des bisschops; ende van 't midden der brugge nederwaerts, is het voorseyde water al des hertoghs.

XX

ITEM, OFT HET GESCHIEDE TER EENIGER tyden, dat de brugge gebroken wierde, waerom dat men met karren oft te voet daer over niet bequae-melijck gaen en konde, noch de passagie des waters nemen, van den eenen kant der riviere totten anderen, soo wel boven als beneden; alle de profyten van dese passagie ontstaende, sullen deylbaer wesen tusschen den bisschop ende den hertogh, soo verre aen den eenen van haer als aen den anderen, tot dat die brugge sal hermaeckent zyn.

XXI

ITEM, HET IS VERCLAERT ENDE GEORDON-neert, dat allen den ban van de parochie van Sinte Peeters by Tricht ende der aerden gront - soo gelijk by sigh streckt tot in den middele van de vliete van de riviere van der Jekere, ter naester zyden Sinte Peeterswaert; ende alsoo, als die Jekere van opwaerts comt ende loopt nederwaerts tot in de Maese - die is schuldigh te zyn geheelijck des bisschops; ende daer heeft den bisschop alle heerschappyen ende gerichte, hooge ende laege, die daer kunnen vallen ende daer oyt sullen vallen.

XXII

MAER VANDER ZYDE DER GESEYDE JEKERE in die plaetsche, diemen noemt des bisschops Commer, tusschen de Jekere ende den wegh, daermen gaet van Tricht naer Montenaecken, daer is den bisschop heere van des landts grondt, ende houtmen dien van hem om een sekere renthe, diemen schuldigh is alle jaeren; ende vermagh den bisschop aldaer ende oock in die molens, die daer zyn, te panden, om syne rechten, ende

te doen oordeelen, ende syne boeten op-te-heffen, door syne justitie ende schepenen van Sinte Peeters, van alle stucken, die behooren ten erfelijcken gerichte oft van erven; maer oft daer forfait oft stucken, die toebehooren dat hoogen recht, gevielen voor het toekomende in de voorseyde plaetsche, dyër is tus-schen den voor-seyden wegh, die gaet van Tricht naer Monten-aecken, ende 't midden van 't gesejde water der Jekere - die kennisse, het gericht ende de boeten, in soo verre als sy zyn van persoonen, die waeren van den hoofd-cinse van eenige der voorseyde kercken, die behooren den bisschop toe, ende die is-men schuldigh te tracteren ende te oordeelen door syn gerichte ende door syne schepenen der stadt Tricht; ende in soo verre het geviel van andere persoonen als de voorseyde - de kennisse, de justitie ende die boeten zyn ende behooren te wesen aen den hertoge, ende men is schuldigh haer te richten ende te oordeelen door synen gerichte ende door syne schepenen van Tricht.

ENDE WY HENRICK VAN LOVEN, WOUTER Berthout, Peter, proost van Bethune, ende Willem van Rotselaer, boven genoemt; alle de stucken boven gesejt, alsoo als sy syn geschreven, soo hebben Wy die, met gemeynen wille ende verdragh van ons vier, geordonneert ende verclaert ende geëffent, trouwelijck, naer onsen vermogen, alsoo wel voor d'eene partye als voor d'andere; ende in getuygenisse ende eeuwige gedachtenisse van dese saeken, soo hebben Wy dese tegenwoordige letteren doen zegelen met onse eygene zegels. Dit geschiede ende was gedaen ende gemaect tot Tricht, in 't jaer Ons Heeren duysent twee hondert ende dry-en-tachtentigh, in de maendt van Sprockel.

ITEM, NAER DAT DESE VOORSEYDE SAEKEN waeren geschreven, Wy vier voorgenoemt te saemen hebben met gemeyn verdragh verklaert, geëffent ende geordonneert, om vrede ende gemeyn oirbaer ende baete van onse twee voorseyde heeren, ende alle de gene der voorsz. stadt van Tricht, soo mannen als vrouwen, die in dese voorsz. stadt van Tricht nu zijn oft immer voortaan sullen zijn woonende ende versamelt in gerechten ende trouw en houwelijck, alsoo wel van de gene, die zijn ende sullen zijn onder den bisschop, als die zijn oft sullen zijn onder den hertogh, in deser manieren: Oft dat saecke waer, dat den man stierfe eer sijne vrouwe ofte de vrouwe eer haeren man, den genen ofte die gene van tweeen, die in 't leven sal blijven, naer des anders doodt sal behouden, alle sijn leven, hunder beyden erve; ende sal hebben in aelinger wijze alle de meubelen gelijk sijn eygen, behoudelijck het testament vanden dooden ende de schulden. Maer naer die doodt van man oft vrouwe, die 't leste sal leven, als hier boven is gesejdt, alle haer erve voorgenoemt is schuldigh te keeren op hunne gemeyne kinderen, soo syër hebben te gaeder gewonnen met haer selfs lijven; ende, oft dat saecke waer, dat sy geene kinderen en hadden, dat erve voorgenoemt is schuldigh te keeren tot de andere hoiren, naer de gewoonte ende costuymen van den keyserrycke. Ende alle dese voorgeseyde saecken zijn gedaen, verklaert ende geordonneert metten goeden danck, wille ende vervolgenisse der schepenen ende alle de gemeynte der stadt Tricht, alsoo wel des bisschops als des hertoghs, ende die haer beyde toebehooren.

ENDE WY DEN SCHOUTETH ENDE DIE schepenen, ende alle de gemeynte der stadt Tricht, die des bisschops jurisdictie toebehooren; ende Wy den schouteth ende schepenen, ende alle de gemeynte der stadt van Tricht, die des hertogen jurisdictie toebehooren, alle de voorseyde saecken, alsoo sy zijn boven verclaert, vereffent ende beschreven, willekooren, loven ende dancken ten vollen ende ten geheelen, ende bekennen dat het groote vrede is, groot oirbaer ende baete, immermeer, t'allen tyden, aen onse voorseyde heeren, aen ons ende aen die geheele stadt; ende bidden ende aensoecken onse lieve heeren voorgenoemt, ende het capittel van Sinte Lambrechts, dat sy alle de poincten voorseydt willen willekooren, lauderen ende approberen met haere gezegelde brieven ende haere zegels. Ende Wy den schouteth ende schepenen des bisschops inde stadt van Tricht; ende den schouteth ende schepenen des hertoghs inder selver stadt van Tricht, in getuygenisse der waarheyt ende eeuwelijcke sekerheyt der voorseyde saecken, hebben aen dese tegenwoordige letteren onse zegelen gehangen, met de zegelen der vier goede mannen voornoemt. Dit was gedaen ende geschiedt in 't jaer der Menschwordinge Ons Heeren duysent twee hondert dry-en-tachtentich, inde maendt van Sprockel, voorschreven.

ENDE WY JOHAN, BYDER GRATIE GODTS bisschop van Ludick ende alle het voorseyde capit-tel der stadt Ludick, ende Johan, byder selver gratie hertogh van Lothrijck ende van Brabandt, voorgenoemt, - alle ende yegelijcke de voorseyde saecken, gelijk sy hier voor beschreven zijn ende bedongen, willecoren, lauderen ende approberen, ende belooven die te houden ende te hueden, voor ons ende alle onse naecomelingen in alle toekomende tyden, vastelijck ende getrouwelijck, sonder daer oyt tegens te gaen, in't geheel of te in deel.... te houden ende te hueden ten vollen ende ten geheelen, verbinden Wy ons, ende alle onse naecomelingen gedurighlijck. Ende op dat het zy eene vaste saecke ende te sekerder in alle tyden, sou hebben Wy, ten opsicht van vrede ende gemeynen profyte van ons ende van alle de voorseyde stadt van Tricht, dese brieven doen zegelen met onze zegels. Het welck gedaen ende geschiedt is in 't jaer der Menschwordinge Ons Heeren duysent twee hondert tachtentich ende dry, inde meandt van Sprockel.

Er is veel over dit fenomeen gepubliceerd. Mijns inziens een der belangrijkste werken is Twee heren, twee confessies van Dr. P.J.H. Ubachs uit 1975.

Dan heb ik van een onbekende auteur (initialen JW) nog een artikel ter beschikking, dat via [deze link](#) op te roepen is.

Theo Bakker's Domein

De topografische bijzonderheden van Maastrichts ontwikkeling

- **Maastricht**, mix van twintig eeuwen stedelijke structuren. Hoe geografische omstandigheden en menselijk ingrijpen de stad vorm gegeven hebben.
- **Vesting Maastricht**, aanleg, uitbreiding, onderhoud, ontmanteling en slechting der Maastrichtse vestingwerken.
- **Middeleeuwse kloosters** in Maastricht, hun ontstaan en hun doelstellingen. Bijna en bloc moeten ze tijdens de Franse overheersing sluiten. Wat is er van over en waarvoor wordt dat gebruikt?
- **Verdwenen kerspelkapellen en gasthuizen**. In Maastricht stonden veel buurtkapellen en gasthuizen met kapellen, die ingeschakeld werden in de buurtorganisatie en armenzorg. Hoogst zelden kregen ze een taak binnen de parochie.
- **Onze Lieve Vrouwebasiliek**. Stap binnen in de Hoge Middeleeuwen en geniet van een goed geconserveerde romaanse kerk. Lees over de kapittelstrijd tussen het Sint Servaas- en het O.L.Vrouwekapittel, over de restauratie door P.J.H.Cuijpers en over het verdwijnen van de belangrijkste kerkschatten naar het Vaticaan. Lees ook over de geschiedenis van het wonderbaarlijke beeld van de Sterre der Zee.
Vergeet niet de monumentbeschrijving in de volgende kolom.
- **Van Kanaal tot Maasboulevard**. De geschiedenis van het Kanaal van Luik naar Maastricht.

Diversen

- **Maastrichts tweegerigheid**. Hoe een middeleeuwse overeenkomst door de eeuwen slim gebruikt werd voor het welzijn van de stad en hoeveel tweedracht die ook bracht.
- **Wateroorlog België–Nederland**. Sinds 1830 woedt een wateroorlog tussen België en Nederland rond de angels in het “Belgische vlees”: Maastricht en Zeeuws-Vlaanderen.

Artikelen over Maastricht van andere auteurs

- * **Elisabeth Strouven**, stichtster van het tertiariissenklooster Calvariënberg, de bakermat van Maastrichts moderne ziekenhuizen. Door Florence Kroon
- * **Sint Servaasbasiliek**, een monumentbeschrijving
- * **O.L.Vrouwebasiliek**, een monumentbeschrijving